

gica de l'harpia (gr. ἀρπυία, pròpiament un antic participi femení de l'arrel de ἀρπάζω 'jo rapto, rapisso') —anomenada ja per Bernat Metge i algun altre autor de finals del S. XIV—, el mot fos sentit popularment com un derivat, i que algun autor, popular i culte alhora, com el mallorquí Bartomeu Ferrà (ed. *IdOr.*, *Comèdies*, p. 16) hagi nacionalitzat el nom mitològic substituint-lo per *arpella*: en realitat es tracta d'una arrel purament grega ben poc relacionada originàriament amb la germànica, si bé de sentit afí.

DERIV.: *Arpar* [1803, Belv.] i, supra, *arpat*, *arpades*. *Arpada* 'cop d'urpa, grapada' [1695, Lacav.; Pons i Massaveu, *DBal.*]. *Arpegi* [1839, Lab.] de l'it. *arpeggio* id., deriv. de *arpegiare* 'tocar una arpa'. *Arpejar* 'lacerar amb arpes o ganxos de ferro' [S. XIII, *VidesR*]: «En Trayà dix als seus ministres: —bate retz-lo ab co<tr>reyades enplomades e arpegatz-lo ab uncles de ferre», fº 61r1, n. 22, traduint «ungulis latera laniate»; *arpejar* «echar la zarpa» men. [Febrer Cardona]; *arpeig*, *arpejada*, *arpejador*.

Arpelles 'àrpiies' [1839, Labèrnia]: «a Llavaneres / sac y arpelles» dita tòpica referent a aquest poble, donant a entendre que tots els habitants són una mica lladres (BCEC, 1901, 167); 'eina manual de conreu provèida de dues puntes' a tot el cat. oriental, també en el Pallars (Farrera, 1933); 'ocell semblant al voltor', ja devia usar-se almenys en el S. XVII, car c. 1650 ja apareix cast. *arpella*, que ha de ser manlleu del cat. (DCEC I, 274a1-14) i del cat. degué passar també al sicilià i napolità: «no em trobaran les arpelles / entre els morts, a caramull: / en el camp de la batalla / no ha quedat per mi un lloch buyt», c. 1847, Marian Aguiló (*BiEscrBal.* I, 561.12.1); amb velles afinitats en les terres del Nord, veg. E. Rolland, *Faune Pop.* II, 23; «arpa: earneat» (= 'voltor') en el glossari anglo-saxó d'Epinal (Barbier, *RDR* II, 183-4); *arpell* i *arpellot* (DAG.; Febrer Cardona); *arpellut* (Vic: DAG.); *arpellar* 'netejar la terra amb arpelles' (DAG.), d'on *'robar' (cf. supra la dita de Llavaneras), i d'ací ross. *arpellant* 'bandoler, lladre', Saisset (*Catalanades*, p. 249); *arpilló* 'pua de força' [1565]; *arpill* pall. sembla encreuament de *arpella* amb *rampill*, i de **arpillolar* per dissimilació *arpijolar* (Trempe).

Al costat d'*arpar* es degué crear *eixarpar* 'agafar d'una grapada', tal com *eixorbar* al costat d'*orbar*, *eixermar* (*eixarmar*)/*ermar*, *eixamplar*/*ampliar* i així *eixobrir*, *eixalbar*, etc.: *eixarpar* poc s'ha usat però més se n'ha usat la variant amb afèresi *xarpar* ('agafar amb brusquedat o violència', com a familiar en *DFa.*), ja emprat c. 1860 per Pitarra: «dirigia la bandera / dels que'm volen *xarpà* y, com una rata, / portar-me a Espanya dintre una ratera», *La Botifarra de la Ll.* (*Singlots Poètics*, 24); també usual men., mall. i b. emp. (BDLC IX, 232-3), i cap a Olot: «a les envistes d'Albanyà tan descuidat estava que de poc me'l *xarpen* --- li tocà fugir ---», MVayreda (*Puny*. XVII, pàgina 264); més familiarment *enxarpar*: «els Grimaldi devien tenir una grapa dura per ~ les riqueses del món», carta de PCoromines a un oncle, 1902.

Arper [segle XVI, diccionari de Nebrija; 1640,

DTo.]. *Arpeta* 'eina de conreu', espt. mall. i val. (Villalonga de l'Assafó, 1963). *Arpetejar* o *arpatejar* 'clavar les grapes' rossell.: «mentrestant los cavalls s'afanyen i panxeguen; / blingats sus del collar, / --- la carga s'enrossegueu; / En fi, cop i cop de trimar, / de trimar i d'*arpetejar*, / hom arriba al cim de la costa», «aqueixos allí baix, qu' a-polidet trastegen, / que són vells! --- / hom diria dos escarbats / que demet del fang *arpetegen*», Saisset (*Catalanades*, 228, 81). *Arpió* [S. XVI?, *DAG.*].

Arpó [1839, Labèrnia], pres del fr. *harpon* [segle XII, sobretot anglonormand i rar fins al segle XV; d'on també el cast. *arpón*, princ. S. XIV]; *arponar* 'arrapar brutalment' [«amb la mitja rialleta sinistra que li bridava tots els músculs de la cara, s'abraonà sobre l'Úrsula i la va arponar pel clatell: ---», PCoromines, *Silèn*, a. 1925, VIII, p. 110; O. C., 45a11]; *arponer*. *Arpista* [1839, Lab.]

† «instrument de pagès: rastrum; rastra, rastro, -orum; instrument de tres puntas: tridens; de dos puntas: bidens».

Arpillera, V. *xarpellera*. *Arpilló*, *arpillots*, *arpió*, *arpiot*, *arpiis*, *arpó*, *arponar*, *arponer*, V. *arpa*. *Arquebisbat*, *arquebisbe*, V. *bisbe*. *Arqueig*, V. *arca*. *Arquejar*, V. *arc* i *arca*. *Arquejaria*, V. *arc*. *Arquejlla*, V. *arca*.

ARQUEOLOGIA, pres del gr. ἀρχαιολογία 'història de les coses antigues', compost de ἀρχαῖος 'antic' i λόγος 'tractat'. □ 1.ª doc.: 1868, *SLitCosta*, que també registra *arqueografia*.

DERIV.: *Arqueològic* i *arqueòleg* [escr. Renaix.].

Arquer, *arquera*, *arqueria*, *arquet*, V. *arc*. *Arqueta*, V. *arca*. *Arqueteig*, *arquetejar*, V. *arc*.

ARQUETIPUS, pres del ll. *archetypum*, i aquest del gr. ἀρχέτυπος 'model original', compost de ἀρχω 'sóc el primer' i τύπος 'tipus'.

DERIV.: *Arquetípic*.

Arquibanc, V. *arca*. *Arquilla*, V. *arca*. *Arquimesa*, V. *arca*. *Arquimínia* (Emili Vilanova) potser resultant d'un encreuament popular entre *artimània* [V. cast. *artimaña*, DCEC (*arte*), I, 290b25-44], i *alquímia*, cf. prov. *arquemine* «bronze, coure» que Pasquier troba en un doc. de 1576 de la regió d'Avinyó, i que potser és simplement *alquímia* infuït per *mina* (per a l'acc. figurada que li dona E. Vilanova, cf. *bronze* en el sentit de 'barra, desvergonyiment')

ARQUITECTE, pres del ll. *architectus* i aquest del grec ἀρχιτέκτων id., compost de ἀρχω 'sóc el primer' i τέκτων 'obrer', 'fuster' (derivat de τέκτω 'jo produïxo, vaig de part, infanto'). □ 1.ª doc.: *arquitector*, S. XV i 1617; *architecto*, 1639; *architecte*, 1695. *Arquitectura* ja es documenta en la primera meitat del S. XVI.

El mallorquí Francesc d'Olesa llavors escrivia ja: